Romanoslavica vol. XLVII nr.1

ASPECTELE LINGVISTICE ALE RENAŞTERII NAȚIONALE CEHE[1]

Anca Irina IONESCU

The Czech National Revival was a cultural movement in the Czech Kingdom during the 18th and 19th century whose main goal was to revive Czech language culture and national identity. The Czech language had a peculiar situation compared to other national languages of Europe at the date. It was more or less eradicated from state administration, literature, schools, even from the Prague University and among the upper classes, because after the Battle of White Mountain most of Czech intellectual elites flee the country and the Czech language was reduced to a means of communication between peasants, who were often illiterate. Therefore, the Revival had an important linguistic aspect and one of its main features was the Defence of the Czech language.

Key words: Renaissance, Czech language, literary language, language defence, almanac, publishing house, newspaper, Enlightmen, tolerance

Sub acțiunea ideilor iluminismului, a schimbărilor economice, sociale şi politice, în Cehia a început formarea poporului ceh modern şi emanciparea lui în cadrul monarhiei austro-ungare. Forța conducătoare a mişcării naționale cehe a fost reprezentată de intelectualitatea cehă (oameni de ştiință, artişti, profesori, preoți etc.). Aceşti au fost supranumiți *národní buditelé* (aprox. „deşteptători ai națiunii", derivat de la v. *budit* „a trezi, a deştepta").

Iluminismul este legat în Cehia de lichidarea feudalismului şi de reformele introduse în special de urmaşul Mariei Tereza, Iosif II (1780-1790), care au contribuit la emanciparea populației cehe. Cehia era deja o țară foarte avansată din punct de vedere economică, zona cea mai industrializată a Imperiului Austro-Ungar şi a profitat din plin de reformele principale instituite de Iosif II[2].

[1] Termenul din limba cehă, *obrození*, înseamnă „renaştere, naştere din nou nou"; cf. *rodit* „a naşte"; şi nu se confundă cu Renaşterea ca perioadă în istoria artelor, care în cehă se numeşte *renesance*; el este redat în alte limbi după cum urmează: eng. *revival, rebirth, regeneration*; germ. *Wiedergeburt, Wideraufleben*; fr. *renaissance, réssurection, réveil*; rus. *возрождение*.

[2] P. Bělina, J. Kaše, J. P. Kučera, *Velké dějiny zemí Koruny české X. 1740-1792*, Praga, Paseka, 2001; Roman Vondra, *České země v letech 1705–1792 : doba absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*, Praga, Libri, 2010.

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

Prima dintre acestea a fost aşa-numitul *Patent al toleranţei (Toleranční patent*)[1] din 13 octombrie 1781, reprezentând o serie de decrete de reglementare a toleranţei religioase în diversele teritorii ale Imperiului Austro-Ungar. Intenţia principală a Patentului era să scoată din ilegalitate religia evanghelică şi alte religii necatolice. Patentul de toleranţă a desfiinţat monopolul Bisericii Catolice şi a permis exercitarea confesiunilor luterană, calvină şi ortodoxă. Nu era vorba însă de recunoaşterea egalităţii acestor confesiuni ci, aşa cum reiese şi din denumirea Patentului, despre „tolerarea" lor. Din 1782 a început să fie tolerată mai mult şi religia evreilor şi, din acest moment, evreii au avut dreptul să exercite orice fel de profesii şi meserii, să studieze la universităţi, în unele zone li s-a permis chiar să cumpere pământ. A fost desfiinţată modalitatea injurioasă de marcare a evreilor cu un cerculeţ galben şi era permis să li se adreseze cu apelativul „domnule" (*pane*) în loc de *žide*. Însă în continuare nu aveau voie să ocupe funcţii publice în serviciul statului. A fost desfiinţată cu această ocazia şi puterea jurisdicţională a rabinului, ebraica şi limba idiş nu mai aveau statutul de limbă oficială pentru evrei, iar aceştia erau obligaţi să-şi ia un nume evreiesc.

Al doilea Patent important al lui Iosif II a fost *Patentul despre desfiinţarea iobăgiei* (*nevolnictví*), prin care aceasta este înlocuită cu o formă mai moderată de dependenţă, şi anume, servitutea (*poddanství*). Claca (*robota*) s-a păstrat până în 1848. Conform noului statut, ţăranii aflaţi în servitute nu mai aveau nevoie de consimţământul stăpânilor pentru a se muta de pe moşie (de exemplu la oraş sau pe moşia altui proprietar), atunci când doreau să se căsătorească cu o persoană care locuia pe alt domeniu, când doreau să-şi dea copiii la şcoală sau la meserie. Din statutul de servitute exista şi posibilitatea de răscumpărare, prin care ţăranul devenea complet liber. Acest patent a avut mai multe consecinţe fundamentale: creşterea nivelului de educaţie a populaţiei (tot mai mulţi copii de ţărani puteau să înveţe carte), creşterea nivelului de iniţiativă antreprenorială (ţăranii puteau să plece la oraş şi să-şi deschidă o mică firmă), consolidarea elementului ceh în mediul orăşenesc (până atunci preponderent german).

Totodată, Iosif II a dat şi un decret pentru atenuarea cenzurii în 1781 dar la 18 mai 1784, printr-un decret regal, s-a proclamat limba germană ca limbă unică oficială a imperiului, ceea ce punea ceha din nou într-o situaţie dificilă. Din 1792 cenzura s-a înăsprit din nou, mai ales de teama răspândirii ideilor Revoluţiei Franceze (1789).

Iluminismul a pătruns în Cehia din Franţa, unde a fost susţinut de autorii dicţionarului ştiinţific Enciclopedic, Diderot şi d'Alembert, *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751-1772), cărora li s-au alăturat şi Voltaire, Montesquieu, Rousseau ş.a. Ideile lor au influenţat puternic şi intelectualitatea cehă, au condus la conturarea mişcării naţionale cehe şi la consolidarea conştiinţei naţionale cehe. Procesul a durat până la jumătatea secolului al XIX-lea şi a

[1] E. Melmuková, *Patent zvaný toleranční*, Praga, 1999.

BDD-A24132 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

cuprins treptat pături tot mai largi ale populației urbane şi rurale din Cehia şi din Moravia[1].

Diversele etape ale Renaşterii Naționale cehe au fost influențate şi de noile idei ale slavismului, în care cehii au căutat sprijin pentru eforturile lor. Un rol important l-au jucat aici războaiele napoleoniene, căci Renaşterea Națională cehă face parte dintr-o mişcare europeană mai amplă de afirmare a conştiințelor naționale. După înfrângerea revoluției poloneze din anii 1830-1831, începe să se contureze treptat un concept nou, *slavismul*, tendința popoarelor slave din Imperiul Austro-Ungar de a-şi uni eforturile în vederea emancipării, concept care a evoluat ulterior devenind austro-slavismul secolului al XIX-lea (căci cei mai mulți slavi erau în hotarele imperiului austriac).

Renaşterea Națională cehă a fost considerată inițial un fel de miracol, reînvierea poporului care, în urma înfrângerii de la Muntele Alb (1620) îşi pierduse independența de stat şi treptat apoi şi identitatea națională. Aşa gândeau reprezentanții perioadei, dar spre sfârşitul secolului al XIX-lea se afirmă şi alte păreri, mai puțin romantice, în explicarea fenomenului. Tomáš Garrigue Masaryk porneşte de la tradițiile reformei religioase cehe, Jaroslav Vlček consideră că hotărâtoare a fost influența şi exemplul Revoluției Franceze din 1789, František Palacký scoate în evidență tradițiile husitismului. Un impuls deosebit l-au reprezentat pentru Cehia ideile filozofului german Johann Gottfried Herder, care în lucrările lui a subliniat viitorul slav al Europei şi însemnătatea folclorului pentru dezvoltarea literaturii moderne.[2]

Periodizarea Renaşterii Naționale cehe

Renaşterea națională a durat aproximativ trei sferturi de secol şi se împarte, prin tradiție, în câteva sub-perioade; de-a lungul timpurilor şi în funcție de părerile diferite ale cercetătorilor literari, au existat mai multe astfel de periodizări, dar în cele ce urmează o vom prezenta pe cea mai obişnuită, care cuprinde trei faze.

1. Faza de apărare şi consolidare (anii 80 ai secolului al XVIII-lea − începutul secolului al XIX-lea).

În această perioadă accentul principal se pune pe *apologia limbii cehe* şi ne aflăm în fața unui mare reviriment al interesului ştiințific pentru disciplinele lingvistice. Acum se afirmă aşa-numita *generație a lui Dobrovský*. Din această perioadă datează începuturile teatrului ceh, ale poeziei în limba cehă şi ale ziaristicii. Este o perioadă de mare avânt patriotic, de căutare a identității naționale, de rezistență împotriva

[1] P. Bělina, *Teoretické kořeny a státní praxe osvícenského absolutismu v habsburské monarchii*, în Československý časopis historický 29, 1981, p. 879-905. Vezi şi P.H. Wilson, *Absolutism in Central Europe*, Londra şi New York, Routledge, 2000, ediție online: http://www.questia.com/read/102842918#

[2] *Volkslieder nebst untermischten anderen Stücken,* 1778/79, ed. a 2-a, 1807 cu titlul *Stimmen der Völker in Liedern*).

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

străduaniilor centralizatoare ale reformelor Împăratului Iosif II, care încerca să impună folosirea limbii germane ca limbă oficială în întreg imperiul. Artiştii şi cărturarii din această perioadă îşi caută inspiraţia în clasicism şi în iluminism. Cele mai importante personalităţi, alături de Dobrovský, au fost istoricii Gelasius Dobner, František Martin Pelcl, editorul şi tipograful Václav Matěj Kramerius, oamenii de teatru Václav Thám, Karel Ignác Thám şi Prokop Šedivý, precum şi primii poeţi cehi Antonín Jaroslav Puchmajer, Šebestián Hněvkovský, Vojtěch şi Jan Nejedlý**.**

2. Faza ofensivă: începutul secolului al XIX-lea − sfârşitul anilor 20 ai secolului al XIX-lea.

Este o perioadă de mare efervescenţă patriotică, epoca *generaţiei lui Jungman*. Perioada este marcată de războaiele napoleoniene şi de reacţia Europei la acestea din anii 1806 până în 1830. Acum se conturează programul lingvistic al Renaşterii Naţionale, iar în literatură se afirmă preromantismul, denumit în context european şi literatura sentimentală. Cele mai importante personalităţi sunt oamenii de teatru Václav Kliment Klicpera, Matěj Kopecký şi Jan Nepomuk Štěpánek, Josef Jungmann însuşi şi membrii aşa-numitei *Şcoli a lui Jungman*: Milota Zgirad Polák, Antonín Marek, Jan Evangelista Purkyně, Jan Svatopluk Presl, Karel Bořivoj Presl şi Antonín Jungmann. Dintre scriitori acum se afirmă František Palacký, Pavel Josef Šafařík, Jan Kollár, František Ladislav Čelakovský.

3. Faza renaşterii naţionale victorioase: anii 30 − 50 ai secolului al XIX-lea

Este vorba despre victoria deplină a Renaşterii Naţionale, care devine o mişcare naţională; perioada este marcată puternic de evenimentele revoluţionare din anii 1830 şi 1848. Literatura se apropie tot mai mult de viaţă şi se afirmă romantismul literar. Este epoca *generaţiei lui Palacký*, când literatura capătă o orientare democratică şi se îndreaptă treptat de la romantism către realism.

Trăsăturile specifice ale Renaşterii Naţionale cehe

În modelarea vieţii literare cehe din perioada Renaşterii Naţionale s-au evidenţiat câteva trăsături specifice, legate de situaţia specială a Cehiei, care după lupta de la Muntele Alb şi-a pierdut o mare parte din independenţă şi a renunţat în mare măsură la utilizarea limbii cehe. Din această situaţie aparte reiese atenţia deosebit care a fost acordată limbii cehe în cadrul aşa-numitei mişcări de *Apărare a limbii (Obrana jazyka).* Străduania patrioţilor cehi era să demonstreze că limba cehă este la fel de evoluată şi de flexibilă ca şi marile limbi de cultură europene şi poate acoperi absolut

BDD-A24132 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

toate nevoile de exprimare în toate domeniile vieții, inclusiv în știință, economie, politică, nu numai în comunicarea zilnică.[1]

Situația limbii cehe la începutul Renașterii Naționale. La mijlocul secolului al XVIII-lea, limba cehă încetase să mai fie prezentă în anumite situații de comunicare şi funcționale − dispăruse din politică, din societatea înaltă şi cultivată, din discursul de specialitate științific. Limba continua firește să existe, dar avea un statut regional şi era puternic diferențiată social. Spre deosebire de marile limbi şi literaturi europene, care se consolidaseră printr-o mişcare de centralizare către o versiune literară reprezentativă utilizată, în conformitate cu idealurile clasicismului, pentru comunicarea scrisă şi vorbită a stilului înalt, versiunea literară a limbii cehe nu exista şi mişcarea de centralizare şi de consolidare a limbii nu a avut loc din cauza împrejurărilor sociale şi politice. Pe lângă aceasta, mai ales în anii 40 ai secolului al XVIII-lea, se intensifică presiunea limbii germane ca mijloc de comunicare general în centrul Europei, nu numai în domeniul comercial şi administrativ, ci şi în zona culturii, a relațiilor politico-diplomatice şi științifice (unde mai înainte fusese predominantă latina).

Limba vorbită în oraşe preluase foarte multe germanisme, deşi situația nu era chiar atât de dramatică cum a fost ulterior descrisă în manualele şcolare. În plus, în mediul rural, limba s-a păstrat într-o formă destul de pură, deşi, firește diferențiată geografic. La oraşe, limba cehă era vorbită de păturile mijlocii şi inferioare ale populației, iar calitatea ei depindea în mare măsură de nivelul intelectual al utilizatorilor. Nu existau instrumente de codificare a limbii.

În timpul Renașterii Naționale, când lingviştii cehi s-au văzut puşi în fața situației de a trebui să codifice limba literară, au recurs la modelul oferit de traducerea *Bibliei de la Kralice* (1613)[2]. Dar această limbă era deja destul de arhaizantă chiar la începutul secolului al XVII-lea. Firește că limba cehă a continuat să se dezvolte şi nu putem considera această dezvoltare, care nu a fost convergentă, ca în majoritatea limbilor europene la acea dată, ci divergentă, drept un declin. Limba vorbită de un popor într-un anumit loc şi la o anumită dată este o calitate sui generis şi compararea diverselor stadii din istoria unei limbi în scopul stabilirii care din ele este superior nu-şi are rostul şi nu este o atitudine științifică. Şi intervine aici şi o problemă psihologică, deoarece actuala formă comună a limbii cehe (*obecná čeština*, formă neliterară), este

[1] T.G. Masaryk, *Česká otázka*, Praga, Melantrich, 1969 (ediția întâi 1895); V. Macura, *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany, H&H, 1995; Arne Novák, *Stručné dějiny literatury české*, Olomouc, R. Promberger, 1946, în special capitolul *Literatura národního obrození (od r. 1774 do r. 1859)* p. 122-249 accesibil online:
http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=3508

[2] Biblia de la Kralice este prima traducere integrală în limba cehă a Bibliei după limbile originale (ebraică, arameică şi greacă) nu după Vulgata latină.

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

mai tânără, deci mai evoluată, decât limba literară, constituită pe baza limbii deja arhaice a Bibliei de la Kralice.

Problema principală a limbii cehe în secolul al XVIII-lea a fost, aşa cum spuneam mai sus, absența codificării, a unei norme lingvistice ideale unitare (aşa cum se stabilise deja în alte țări, Anglia, Franța, Germania, Rusia etc.), dar mai ales absența limbii cehe în anumite situații de comunicare relevante: nu exista o cehă ca limbă de Curte, ca limbă a creației beletristice, a conversației de salon, a romanelor sau pieselor de teatru, a corespondenței. Nu exista nici ca limbă a parlamentului sau consiliilor orăşeneşti, a vieții politice şi publicistice, nu era folosită în sălile de judecată. În cele din urmă, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea a dispărut şi din funcția de comunicare uzuală în familiile nobilimii cehe.

Se crease o situație în care se părea că nimeni nu are nici un interes să reînvie utilizarea limbii cehe.

Apărarea limbii cehe. Cu toate acestea, de-a lungul istoriei Cehiei, problema limbii cehe a reprezentat întotdeauna o preocupare constantă a intelectualității. Ea ar putea fi privită sub două aspecte: lucrările intelectualilor cehi în apărarea limbii cehe şi, pe de altă parte, reglementările juridice în acest sens.

Lucrările intelectualilor cehi. În general se afirmă că prima Apărare a limbii cehe este lucrarea lui Bohuslav Balbín, *Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica (Discuție apologetică despre limba slavă, mai ales cehă),* scrisă în anii 1672-1673, dar publicată pentru prima dată abia în 1775 de František Martin Pelcl. Lucrarea a fost curând interzisă de cenzură şi a putut fi vândută abia o jumătate de ani mai târziu. dar a devenit un adevărat model pentru alte astfel de „apărări" ale limbii cehe din perioada Renaşterii Naționale.

În realitate însă, au existat şi alte texte mai timpurii, datând încă de la sfârşitul secolului al XIV-lea, în care autorii s-au ridicat în apărarea limbii cehe. Acestea devin mai frecvente în secolul următor, în perioada umanismului ceh, când demonstrarea egalității valorice a limbii cehe cu limbile clasice capătă caracter programatic. Aceste texte nu sunt „apărări" de sine stătătoare şi nici nu sunt intitulate ca atare, elementul apologetic este însă foarte puternic. Putem menționa aici prefețele la lucrările lui Viktorin Kornel din Všehrdy (1495), Mikuláš Konáč (1507), Václav Písecký (1511), Jan Blahoslav (1571) sau Daniel Adam din Veleslavín (1598).

În secolul al XVII-lea creşte presiunea exercitată de limba germană în mediile intelectuale şi lingvistice cehe şi, ca reacție, se intensifică şi tonul apologetic al lucrărilor de apărare a limbii cehe. Se cunoaşte scrisoarea lui Karel Starší din Žerotín[1] din 1610, care reproşează Consiliului Municipal din Olomouc că i-a scris, împotriva uzanțelor, în limba germană, şi anunță că nu are de gând să răspundă dacă nu i se scrie în cehă.

[1] T. Knoz, *Osobnosti moravských dějin (1),* Brno, Matice moravská, 2006, p. 203-218.

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

Foarte cunoscut este şi aşa-numitul *Okřik* (aprox. „apel la tăcere", derivat de la v. *okřiknout* a reduce la tăcere) al lui Pavel Stránský (1583-1657), scris în 1618 şi îndreptat împotriva diverselor limbi pe care cehul neglijent le lasă să fie folosite în bisericile lui. A semnat lucrarea Sanctius LaMprus, pseudonim alcătuit prin inversarea ordinii literelor din versiunea latină a numelui său, M. Paulus Strancius[1].

În perioada barocului, apărarea limbii devine un gen literar de sine stătător. De exemplu, prefaţa la gramatica lui Jan Rosa *Čechořečnost* (1672) cuprinde şi o parte apologetică, apoi, în 1714, J.V. Ryvola scrie în acelaşi spirit prefaţa la dicţionarul purist *Slovář český*; o altă apologie amplă găsim în lucrarea anonimă *Zemi dobré, zemi české* (1754). Tot un caracter apologetic au şi articolele din *Poselkyně starých příběhův českých* (Jan František Beckovský, 1700), ba chiar şi literatura omiletică se ocupă de această temă în prefaţă (Daniel Nitsch, *Berla královská*, 1709; Ondřej František de Waldt, *Chvála jazyka českého*, 1729).

La începutul Renaşterii Naţionale apare o grupare aparte de apologeţi ai limbii cehe, care în scrierile lor se străduiesc să găsească argumente în special împotriva folosirii limbii germane. Aceste lucrări se sprijineau pe compoziţii mai vechi, se refereau aproape fără excepţie la activitatea lui Hus, la autorii perioadei lui Velesalvín, la Balbín, la *Legea limbii* din 1615 şi la *Noul decret funciar* (1627) în care limba cehă era ridicată la rang de egalitate cu germana.

Cea mai importantă apologie din perioada Renaşterii Naţionale este considerată lucrarea lui Karel Ignác Thám, *Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům* (1783). Este o lucrare cu un pronunţat caracter naţionalist, îndreptată în special împotriva nobilimii pentru că neglijează drepturile limbii Sf. Václav şi nu sprijină suficient interesele naţionale.

Reglementările juridice în sprijinul limbii cehe. Limba cehă a fost sprijinită însă nu numai de intelectualitate, ci, în diverse perioade ale istoriei ei, şi de autorităţile statale.

În anul 1615, Stările Cehe au adoptat la adunarea lor generală aşa-numitele articole *Despre păstrarea limbii cehe vechi şi cultivarea ei* (*O zachování starožitného jazyka českého a vzdělání jeho*), reglementare cunoscută şi sub numele de *legea limbii jazykový zákon*). Legea a fost votată inclusiv de membrii germani ai Adunării, care nu ştiau limba cehă. În perioada cât a fost în vigoare (1615-1627), nu a fost niciodată aplicată în practică, cu toate acestea, la ea s-au referit numeroase apologii ale limbii cehe din secolele XVII-XVIII, a fost prelucrată şi introdusă în prefaţa la primul număr din publicaţia *Hlasatel český* (1806), editată de Jan Nejedlý şi a devenit o parte componentă a programului Renaşterii Naţionale.

Un sprijin neaşteptat a venit din partea monarhiei austro-ungare: în 1747 Maria Tereza a dat un decret prin care cerea ca la universitatea din Praga să se predea limba

[1] Pavel Stránský, *Český stát - Okřik,* Praga, 1953. Vezi şi Ondřej Koupil, *Grammatykáři. Gramatografická a kulturní reflexe češtiny 1533-1672*, Praga, Karolinum, 2007.

BDD-A24132 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

cehă la un nivel cât mai înalt. Cerința ei, din păcate, a rămas fără ecou, cu excepția Facultății de Teologie. Mai mult chiar, predarea limbii cehe s-a mutat la Viena, unde a fost introdusă la Academia terezian de cavalerie şi în 1754 la Academia Militară. La Universitatea din Praga, catedra de cehă a fost înființată abia în 1791, la insistențele multor reprezentanți ai Renaşterii Naționale.

În 1773 s-a produs un eveniment important, cu consecințe nebănuite pentru studiul şi soarta limbii cehe: Maria Tereza a desființat ordinul călugărilor iezuiți. Întrucât iezuiții erau puternic implicați în sistemul de învățământ, o dată cu plecarea lor acesta a intrat în criză. Universitatea din Olomouc, care fusese centrul lor principal, a fost degradată la rangul de liceu, numărul de gimnazii s-a redus. Pentru limba cehă aceasta a fost o lovitură neaşteptată, căci tocmai în şcolile iezuite se acorda o atenție deosebită studiului limbii cehe.

Un alt eveniment care a contribuit în mod indirect la afirmarea limbii cehe a fost desființarea iobăgiei în 1781. O consecință a acesteia a fost intensificarea migrației de la sat la oraş, ceea ce a dus la creşterea numărului de vorbitori de cehă în mediul urban şi, implicit, la creşterea interesului pentru cultivarea limbii cehe.

Cu ajutorul suitei sale de reforme modernizatoare, Iosif II dorea să-şi dezvolte imperiul, dar să-i şi consolideze caracterul centralizat. În acest scop, a impus ca limbă unică limba germană, dând astfel fără să vrea un impuls eforturilor intelectualității cehe către afirmarea limbii cehe ca marcă esențială a identității naționale. Interesant este de remarcat şi faptul că Iosif II a fost unul dintre puținii monarhi habsburgi care ştia limba cehă.

Cenzura şi presa în limba cehă. Un rol important în sprijinirea dezvoltării limbii revine, firește presei, primelor ziare.[1] La 4 februarie 1719 a apărut primul ziar *Přažské poštovské noviny*, marcând astfel începuturile publicațiilor periodice. Ziarul publica ştiri din țară, din străinătate, articole pe teme politice, economice, culturale, informații din înalta societate, avea rubrica mondenă, meteorologică, câte ceva din „cronica neagră" şi reclame − aşadar, cu excepția informațiilor sportive, se putea citi acolo cam tot ceea ce citim şi noi astăzi. Ziarul a fost publicat inițial de tipograful praghez Karel František Rosenmüller, supranumit şi al doilea Daniel Adam din Veleslavín datorită activității lui bogate. În foaia volantă intitulată *Předchůdce českého postylionu* în care anunța lansarea publicației descria necesitatea de a avea un ziar în limba cehă. Acest ziar a îndeplinit apoi rolul de susținător al limbii cehe timp de cincizeci şi trei de ani. Titlul inițial era foarte lung, aşa cum cerea moda vremii: „Sobotní popř. Outerní Pražské poštovské noviny z rozličných zemí a krajin přicházející s obzvláštním Jeho císařské a královské Milosti nadáním obdarované", dar curând s-a încetățenit denumirea mai scurtă *Pražské poštovské noviny*. Apărea la ora zece dimineața de două ori pe săptămână, sâmbăta şi marțea, în zilele când mergea

[1] M. Beránková, *Český periodický tisk do roku 1918*, Praga, Novinář, 1981.

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

poştalionul care îl distribuia (de aceea se numea *poštovské/ poštovní*). Abonamentul pe un an costa opt zloți, un număr şase creiţari[1].

Cea mai mare parte a ştirilor publicate erau din străinătate, ceea ce se explică prin sistemul de strângere a ştirilor. Tipografii erau şi redactori şi îşi preluau ştirile din presa străină distribuită de poştă. Nu aveau decât foarte rar corespondenți proprii. Ştirile nu erau aranjate pe rubrici, ci aşa cum soseau sau cum li se păreau mai importante tipografilor. Tirajul ziarului este greu de calculat, se presupune că la început au apărut între 500 şi 1000 de exemplare. Ziarul şi-a încetat apariția în 1772 şi a fost reînfiinţat în 1782, după care a trecut în proprietatea tipografului Schönfeld. Redactorul lor a devenit Václav Matěj Kramerius, care a condus ziarul până în 1789, când a obținut o concesiune pentru a publica propriul ziar, cunoscutul *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny*. Continuatorul lui poate fi considerat ziarul *Pražské noviny*, unde au lucrat František Ladislav Čelakovský, Jan Nepomuk Štěpánek şi Karel Havlíček Borovský. În 1792 cenzura s-a înăsprit din nou, probabil de teama răspândirii ideilor revoluției franceze, iar prin decretul din 13 septembrie 1798 s-a interzis distribuirea ziarelor necenzurate în locuri publice. Din 1808 a început să apară şi *Císařské královské privilegované pražské poštovní noviny*, sub conducerea lui V. M. Kramerius.

Biblioteci, edituri şi societăți literare. În perioada Renaşterii Naționale apar şi primele societăți literare şi asociații de lectură sau cluburi literare. Toate aceste societăți au apărut în special pe lângă tipografii şi edituri, al căror număr a crescut considerabil. Producția de carte creşte şi ea, ceea ce duce la extinderea bibliotecilor din castelele nobililor, la care aveau acces şi cărturarii cehi. În 1772 apare la Praga *Sečtělý klub,* la Brno ia fiinţă *Společnost čtenářů,* începe să activeze sub conducerea lui Kramerius şi cea mai cunoscută Editură, *Česká expedice.* Kramerius începe să publice şi un supliment literar la ziarul său, *Večerní shromáždění dobrovické obce*. În tipografia sa, pe lângă ziar, mai publică şi *Nový kalendář tolerance* (1787-1798), apoi vechi letopisețe cehe, Jurnale de călătorie, fabulele lui Esop şi vechi povestiri cehe despre Bruncvík, Stilfríd, Meluzína, Český Robinson etc. Editura şi tipografia lui Kramerius, *Česká expedice*, avea o rețea de distribuție extrem de bine organizată, care ajungea în toate regiunile cehe, ba chiar şi în Slovacia. Kramerius s-a străduit să îmbine activitatea reformatoare cu interesele mişcării naționale şi cu activitatea de răspândire a culturii în limba cehă. A înțeles importanța reformelor împăratului Iosif II pentru înlăturarea rămăşițelor orânduirii feudale care stăteau în calea progresului şi a publicat în 1784 broşura *Kniha Josefova*, prelucrată după modelul german al lui Augustin Zitte, în care încerca să le explice pe înțelesul tuturor.

Almanahurile. În timpul Renaşterii Naționale, revistele literare în limba cehă nu sunt foarte bine reprezentate, căci presupuneau un efort prea mare, nu în ultimul rând financiar. În schimb, s-au bucurat de un foarte mare succes Almanahurile literare, foarte

[1] Sekera, M., *1719: Začaly vycházet první české periodické noviny*, online: http://www.ct24.cz/kalendarium/44461-zacaly-vychazet-prvni-ceske-periodicke-noviny/

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)

la modă şi în Franța, Germania şi Polonia. Apariția unui almanah depindea de inițiativa unei personalități, dacă reuşea să strângă în jurul său suficienți colaboratori pentru a scoate un volum. Întreaga istorie a poeziei Renaşterii Naționale este legată de astfel de almanahuri. Primul a fost editat de Václav Thám în anul 1785 şi s-a intitulat *Básně v řeči vázané*, urmat apoi ceva mai târziu de o serie editată de Antonín Jaroslav Puchmajer (1769 − 1820), intitulată *Sebrání básní a zpěvů* şi alcătuită din volume apărute la intervale neregulate (1795, 1797, 1798, 1802, 1814). Acestea cuprindeau încercări poetice ale studenților universității din Praga şi dezbăteau şi anumite probleme teoretice, la a căror elucidare a contribuit şi Josef Dobrovský. Împreună cu Šebestián Hněvkovský şi Vojtěch Nejedlý a înființat în 1792 prima Asociație poetică din Cehia.

Este considerat inițiatorul studierii argoului deoarece este autorul primei descrieri a limbii populației roma, respectiv a dialectului ceh al acesteia: *Románi Čib, das ist Grammatik und Wörterbuch der Zigeuner Sprache, nebst einigen Fabeln in derselben. Dazu als Anhang die Hantýrka oder die Čechische Diebessprache*.

Este prima lucrare cehă despre limba țigănească şi cuprinde o scurtă descriere a gramaticii şi un dicționar elementar roma-german. Conține şi o anexă a argoului hoților cehi numit hantýrka, prin care Puchmajer intenționa să demonstreze că limba țigănească şi limbajul cifrat al hoților (argoul) sunt două coduri lingvistice neînrudite, pe care opinia publică de la vremea respectivă le confunda frecvent, considerându-le una şi aceeaşi limbă. Lucrarea a apărut postum în anul 1821.

În concluzie, se poate afirma că limba cehă a avut de înfruntat multe piedici în drumul ei către statutul de limbă literară națională pe care îl are astăzi, aşa cum nu s-a întâmplat cu aproape nici o altă limbă europeană, dar lupta a fost încununată de succes.

Bibliografie

Kočí, J. *České národní obrození*, Praga, Svoboda, 1978

Macura, V., *Znamení zrodu: české národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany, H&H, 1995

Masaryk, T.G., *Česká otázka*, Praga, Melantrich, 1969 (ediția întâi 1895)

Novák, A., *Stručné dějiny literatury české*, Olomouc, R. Promberger, 1946, cap. *Literatura národního obrození (od. r. 1774 do r. 1859)*, p. 122-249

Pleter, T., *Istoria literaturii cehe vechi.* ediția a doua, adăugită, Bucureşti, EUB, 2010, cap. *Începuturile literaturii cehe moderne*, p. 211-219

BDD-A24132 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:04 UTC)